અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાતની વડી અદાલતમાં

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૯૦૮૬/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૯૦૮૭/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૯૦૮૮/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૯૦૮૯/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૯૦૯૦/૨૦૧૭

વિથ

આર/સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૧૩૭૮૯/૨૦૧૭

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સી.એલ. સોની સહી/-

==

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	ના
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	હા
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	ના
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલ કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	ના

==

શશીકાંત વાસુદેવભાઈ પટેલ

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

==

સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૯૦૮૬ થી ૯૦૯૦/૨૦૧૭ માં ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ માટે શ્રી શીતલ આર. પટેલ (૨૧૬૬)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ માટે સુશ્રી નિશા ઠાકોર, એ.જી.પી.

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧, ૨ માટે નોટિસ બજાવાયેલ(૪)

સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૧૩૭૮૯/૨૦૧૭ માં ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(ઓ) નં. ૧ માટે સુશ્રી તૃષા કે. પટેલ વકીલ

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ માટે સુશ્રી સંગીતા વિષેન, એ.જી.પી.

==

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સી.એલ. સોની

તારીખ: ૧૦/૦૯/૨૦૧૮

<u>સંયુક્ત મૌખિક ચુકાદો</u>

૧. આ પિટિશનોમાં, કોર્ટે એ નક્કી કરવાનું છે કે ધ ગુજરાત ટેનન્સી એન્ડ એગ્રીકલ્ચરલ એક્ટ, ૧૯૪૮ (ટૂંકમાં 'સદર અધિનિયમ') ની કલમ ૬૩એબી માં વપરાયેલ શબ્દ 'વ્યક્તિ' (પર્સન) માત્ર કુદરતી વ્યક્તિ/વ્યક્તિગત મનુષ્યને દર્શાવે છે કે પછી તેમાં કંપની, સહકારી મંડળી વગેરે જેવી કાનૂની/કાયદેસરની વ્યક્તિનો પણ સમાવેશ થાય છે. રાજ્ય સરકારના મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા તમામ કલેક્ટરોને જારી કરાયેલ તારીખ ૧૭.૦૨.૨૦૧૮ ની સૂચનાઓને પડકારવામાં આવી હોવાથી આવો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો છે. કલેક્ટરોને આપવામાં આવેલ

ઉપરોક્ત સૂચનાઓમાં જણાવાયું છે કે ૨૦૧૫ ના સુધારા અધિનિયમ ૨૮ દ્વારા સદર અધિનિયમમાં કલમ ૬૩એબી ઉમેરવામાં આવી છે, જે મુજબ જ્યારે ખેડૂત ન હોય તેવી વ્યક્તિની તરફેણમાં જમીનની તબદીલી થઈ હોય અને ત્યારપછી જો સદર જમીનનો છેલ્લો વ્યવહાર તારીખ ૩૦.૦૬.૨૦૧૫ ના રોજ અથવા તે પહેલાં ખેડૂત હોય તેવી વ્યક્તિની તરફેણમાં થયો હોય, તો માત્ર ખેતીના હેતુ માટે આવી જમીનના ઉપયોગ માટે, જમીનની જંત્રી કિંમતના ૧૦% વસૂલ કરીને છેલ્લા વ્યવહારને માન્ય જાહેર કરી શકાય છે. તેમાં વધુમાં જણાવાયું છે કે ઉપરોક્ત સુધારો સ્વયંસ્પષ્ટ છે જે મુજબ ખેડૂત ન હોય તેવી વ્યક્તિ એટલે કે બિન-ખેડૂતને સદર અધિનિયમ મુજબ એક વ્યક્તિ તરીકે ગણવામાં આવે છે અને આવા સંજોગોમાં, છેલ્લા વ્યવહાર પહેલાં, જો સહકારી ખેતી મંડળી/સહકારી મંડળી/કંપની/ભાગીદારી પેઢીની ખેતીની જમીનો ખેડૂતોને તબદીલ કરવામાં આવી હોય તો તે કિસ્સાઓમાં ૧૦% રકમ લઈને આવા વ્યવહારોને માન્ય કરી શકાતા નથી અને જો આવો કોઈ નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હોય તો તેને કાયદા વિરુદ્ધ ગણવામાં આવશે અને તેને રદ કરવો પડશે.

૨. ૨૦૧૫ ના ગુજરાત અધિનિયમ નં. ૨૮ દ્વારા, સદર અધિનિયમની કેટલીક જોગવાઈઓમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો છે અને સદર અધિનિયમમાં કલમ ૬૩એબી ઉમેરવામાં આવી છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

> **૬૩એબી. અગાઉનો વ્યવહાર અથવા વ્યવહારો અમાન્ય હોઈ શકે તેમ છતાં ખેડૂતને કરવામાં આવેલ છેલ્લો વ્યવહાર માન્ય ગણાશે.-(૧)** કલમ

૬૩ માં ગમે તે સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, જ્યાં મામલતદારને **સુઓ મોટો** અથવા જમીનમાં હિત ધરાવતી કોઈપણ વ્યક્તિની અરજી પર એવું માનવાને કારણ હોય કે, કલમ ૬૩ ના પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (એ), (બી) અથવા (સી) ની જોગવાઈઓના ભંગમાં, ખેડૂત ન હોય તેવી વ્યક્તિની તરફેણમાં જમીનની તબદીલી થઈ હતી, અને ત્યારપછી અમુક વ્યવહાર અથવા વ્યવહારો થયા છે અને જે વ્યક્તિની તરફેણમાં છેલ્લો વ્યવહાર તારીખ ૩૦મી જૂન, ૨૦૧૫ ના રોજ અથવા તે પહેલાં કરવામાં આવ્યો હતો તે વ્યક્તિ ખેડૂત છે, તો તેઓ આવી વ્યક્તિને નોટિસ જારી કરશે અને તેને સુનાવણીની તક આપશે અને તેમને યોગ્ય જણાય તેવી તપાસ પણ કરશે.

(૨) જો મામલતદાર એવા નિષ્કર્ષ પર આવે કે આવી જમીન અંગેના છેલ્લા વ્યવહારના પરિણામે, જે વ્યક્તિને આવી જમીન તબદીલ કરવામાં આવી હતી તે ખરેખર ખેડૂત છે, તો તેઓ આવી વ્યક્તિને માત્ર ખેતીના હેતુ માટે આવી જમીનના ઉપયોગ માટે પ્રવર્તમાન જંત્રીના દસ ટકા જેટલી રકમ રાજ્ય સરકારને ચૂકવવા જણાવશે અને આવી ચુકવણી પછી તેઓ હુકમ દ્વારા, આવા એક અથવા વધુ વ્યવહારો અમાન્ય હતા તે હકીકતને ધ્યાનમાં લીધા વિના, આવા છેલ્લા વ્યવહારને માન્ય જાહેર કરશે અને આવા હુકમ પર, કલમ ૮૪સી હેઠળ કોઈ કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવશે

નહીં અને જો પહેલેથી શરૂ કરવામાં આવી હોય તો તરત જ બંધ કરવામાં આવશે.

3. સદર અધિનિયમની કલમ ૨(૧૧) માં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ, 'વ્યક્તિ' શબ્દમાં સંયુક્ત કુટુંબનો સમાવેશ થાય છે. ધ ગુજરાત એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ્સ સીલિંગ એક્ટ, ૧૯૬૦ (ટૂંકમાં 'ધ સીલિંગ એક્ટ') ની કલમ ૨(૨૧) માં પણ 'વ્યક્તિ' ની સમાન વ્યાખ્યા આપવામાં આવી છે. ધ બોમ્બે જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટ, ૧૯૦૪ માં 'વ્યક્તિ' ની વ્યાખ્યામાં આપેલા અર્થની પ્રસ્તુતતાને ધ્યાનમાં રાખીને ધ સીલિંગ એક્ટમાં વપરાયેલા 'વ્યક્તિ' શબ્દના અર્થ અને વ્યાપ પર, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે **(૨૦૦૮)૫ એસસીસી ૪૭૯** માં રિપોર્ટ થયેલ **રમણલાલ ભાઈલાલ પટેલ અને અન્ય વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય** ના કેસમાં તેના ચુકાદાના ફકરા-૨૩ થી ૨૫ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું છે:

> ૨૩. સદર અધિનિયમમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે, પરંતુ તે એક સમાવેશી-વ્યાખ્યા છે, એટલે કે "વ્યક્તિમાં સંયુક્ત કુટુંબનો સમાવેશ થાય છે." જ્યાં વ્યાખ્યા એક સમાવેશી વ્યાખ્યા હોય, ત્યાં 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દનો ઉપયોગ કાયદામાં વપરાયેલા શબ્દના અર્થને વિસ્તૃત કરવાનો ઈરાદો દર્શાવે છે. પરિણામે, તે શબ્દનો અર્થ માત્ર એવી બાબતોને સમાવતો જ કરવો જોઈએ નહીં કે જે તેઓ તેમના કુદરતી અર્થ અનુસાર દર્શાવે છે, પરંતુ તે બાબતોને પણ સમાવતો કરવો જોઈએ કે જે અર્થઘટન કલમ જાહેર કરે છે કે તેમાં તેનો સમાવેશ થશે. આમ, જ્યાં કોઈ

વ્યાખ્યામાં 'એટલે કે' (મીન્સ) ની વિરુદ્ધ 'સમાવેશ થાય છે' (ઈન્કલુડ્સ) શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, ત્યાં વ્યાખ્યાયિત શબ્દ માત્ર તેનો સામાન્ય, પ્રચલિત અને કુદરતી અર્થ જ ધરાવતો નથી, પરંતુ વધુમાં વિસ્તૃત વૈધાનિક અર્થ પણ ધરાવે છે (જુઓ એસ.કે. ગુપ્તા વિ. કે.પી. જૈન, ડિલવર્થ વિ. કમિશનર ઓફ સ્ટેમ્પ્સ, વિ. મિડલસેક્સ કાઉન્ટી કાઉન્સિલ ને અનુસરતા).

૨૪. 'વ્યક્તિ' શબ્દનો સામાન્ય, લોકપ્રિય અને કુદરતી અર્થ 'એક વિશિષ્ટ વ્યક્તિગત મનુષ્ય' છે. પરંતુ કાયદામાં 'વ્યક્તિ' શબ્દનો થોડો અલગ અર્થ છે, અને તે એવી કોઈપણ એન્ટિટીનો સંદર્ભ આપે છે જેને કાયદા દ્વારા મનુષ્યના અધિકારો અને ફરજો ધરાવતી તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી હોય. સાલ્મન્ડ 'વ્યક્તિ' ને 'એવું કોઈપણ અસ્તિત્વ કે જેને કાયદો અધિકારો અને ફરજો માટે સક્ષમ માને છે' અથવા 'એવું અસ્તિત્વ, માનવ હોય કે ન હોય, જેના અધિકારો અને ફરજો લક્ષણો છે' તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે (જ્યુરિસ્પ્રુડન્સ: ૧૨મી આવૃત્તિ પેજ ૨૯૯). આમ કાયદામાં 'વ્યક્તિ' શબ્દ, જ્યાં સુધી અન્યથા હેતુ ન હોય ત્યાં સુધી, માત્ર કુદરતી વ્યક્તિ (પુરુષ અથવા સ્ત્રી મનુષ્ય) નો જ સંદર્ભ આપતો નથી, પરંતુ કોઈપણ કાનૂની વ્યક્તિ (એટલે કે એવી એન્ટિટી કે જેને કાયદા દ્વારા અધિકારો અને ફરજો ધરાવતી અથવા ધરાવવા માટે સક્ષમ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) નો પણ સંદર્ભ આપે છે. આમ જનરલ ક્લોઝીસ

એક્ટ 'વ્યક્તિ' ને નિગમ અથવા વ્યક્તિઓના મંડળ અથવા વ્યક્તિઓના જૂથનો સમાવેશ કરતી તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે, પછી ભલે તે નિગમિત હોય કે ન હોય. જોકે, સદર સામાન્ય કાનૂની વ્યાખ્યા કાયદાના હેતુ અથવા સંદર્ભ કે જેમાં તેનો ઉપયોગ થાય છે તેના સંદર્ભમાં વિવિધ કાયદાઓમાં કાં તો સુધારેલી અથવા પ્રતિબંધિત અથવા વિસ્તૃત કરવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે, ઈન્કમ ટેક્સ એક્ટમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દની વ્યાખ્યા ખૂબ વિશાળ છે અને તેમાં વ્યક્તિ, હિન્દુ અવિભાજ્ય કુટુંબ, કંપની, પેઢી, વ્યક્તિઓનું મંડળ અથવા વ્યક્તિઓનું જૂથ, પછી ભલે તે નિગમિત હોય કે ન હોય, સ્થાનિક સત્તામંડળ અને અન્ય તમામ કૃત્રિમ ન્યાયિક વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે. બીજા છેડે સિટીઝનશિપ એક્ટ છે, જેની કલમ ૨(એફ) આ મુજબ વંચાય છે: "વ્યક્તિમાં કોઈપણ કંપની અથવા મંડળ અથવા વ્યક્તિઓના જૂથનો સમાવેશ થતો નથી, પછી ભલે તે નિગમિત હોય કે ન હોય." તેવી જ રીતે, રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ ૧૯૫૦ ની કલમ ૨(જી) હેઠળની વ્યાખ્યા છે કે "વ્યક્તિ" માં વ્યક્તિઓના જૂથનો સમાવેશ થતો નથી.

૨૫. જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટ અને સીલિંગ એક્ટ બંનેમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દની બંને વ્યાખ્યાઓ સમાવેશી વ્યાખ્યાઓ છે. જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટમાં 'વ્યક્તિ' ની સમાવેશી વ્યાખ્યા તમામ ગુજરાત અધિનિયમોને લાગુ પડે છે સિવાય કે વિષય અથવા સંદર્ભમાં કંઈક વિસંગત હોય. સીલિંગ એક્ટની

કલમ ૨(૨૧) માં 'વ્યક્તિ' ની સમાવેશી વ્યાખ્યા, જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટમાં 'વ્યક્તિ' ની વ્યાખ્યાથી વિરુદ્ધ કંઈ દર્શાવતી નથી, પરંતુ માત્ર અસ્તિત્વમાં રહેલી વ્યાખ્યામાં 'સંયુક્ત કુટુંબ' ઉમેરે છે. તેથી સીલિંગ એક્ટમાં વ્યક્તિની વ્યાખ્યામાં જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટની કલમ ૩(૩૫) માં વ્યક્તિની વ્યાખ્યાનો સમાવેશ થશે. પરિણામી સ્થિતિ આ મુજબ જણાવી શકાય છે: જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટમાં વ્યક્તિની વ્યાખ્યા, સમાવેશી વ્યાખ્યા હોવાથી, સામાન્ય, પ્રચલિત અને સામાન્ય અર્થ અને વ્યાખ્યામાં ખાસ સમાવિષ્ટ કરાયેલા અર્થોનો સમાવેશ કરશે. સીલિંગ એક્ટમાં 'વ્યક્તિ' ની સમાવેશી વ્યાખ્યા, કોઈપણ બાકાતીના અભાવે, જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટમાં સદર શબ્દને સોંપાયેલ સમાન અર્થ ધરાવશે, અને વધુમાં, વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ 'સંયુક્ત કુટુંબ' ધરાવશે. આમ, સીલિંગ એક્ટમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દ, જ્યાં સુધી સંદર્ભમાં અન્યથા જરૂરી ન હોય ત્યાં સુધી, નીચેનાનો સંદર્ભ આપશે:

(૧) કુદરતી મનુષ્ય,

(૨) કોઈપણ કાનૂની એન્ટિટી જે અધિકારો અને ફરજો ધરાવવા માટે સક્ષમ હોય, જેમાં કોઈપણ કંપની અથવા વ્યક્તિઓનું મંડળ અથવા વ્યક્તિઓનું જૂથ (પછી ભલે તે નિગમિત હોય કે ન હોય) નો સમાવેશ થાય છે; અને

(૩) હિન્દુ અવિભાજ્ય કુટુંબ અથવા વ્યક્તિઓનું કોઈપણ અન્ય જૂથ કે એકમ, જેના સભ્યો રિવાજ અથવા પ્રથા દ્વારા, મિલકત અને રહેઠાણમાં સંયુક્ત હોય.

૪. **કર્ણાટક બેંક લિ. વિરુદ્ધ આંધ્રપ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય** ના કેસમાં, જે **(૨૦૦૮)૨ એસસીસી ૨૫૪** માં રિપોર્ટ થયેલ છે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ફકરા ૪૧ થી ૪૩ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું છે:-

૪૧. જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટ, ૧૮૯૭ ની કલમ ૩ પોતે જ કહે છે કે જ્યાં સુધી વિષય અથવા સંદર્ભમાં કંઈક વિસંગત ન હોય ત્યાં સુધી વ્યક્તિ શબ્દમાં કોઈપણ કંપની અથવા મંડળ અથવા વ્યક્તિઓના જૂથનો સમાવેશ થશે, પછી ભલે તે નિગમિત હોય કે ન હોય.

"કાયદાના મુખ્ય ભાગમાં આવતા શબ્દો અથવા શબ્દસમૂહોના અર્થને વિસ્તૃત કરવા માટે અર્થઘટન કલમોમાં 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દનો વારંવાર ઉપયોગ થાય છે. જ્યારે તેનો ઉપયોગ આ રીતે કરવામાં આવે છે, ત્યારે આ શબ્દો અને શબ્દસમૂહોનો અર્થ માત્ર એવી બાબતોને સમાવતી તરીકે કરવો જોઈએ નહીં કે જે તેઓ તેમના સ્વભાવ અને મહત્વ અનુસાર દર્શાવે છે પરંતુ તે બાબતોને પણ સમાવતી તરીકે કરવો જોઈએ કે જે અર્થઘટન કલમ જાહેર કરે છે કે તેમાં તેનો સમાવેશ થશે."

[જુઓ ધ કમિશનર ઓફ ઈન્કમ-ટેક્સ, આંધ્રપ્રદેશ વિ. મેસર્સ તાજમહેલ હોટેલ, સિકંદરાબાદ૧૧]

૪૨. અમારા સુવિચારિત અભિપ્રાય મુજબ, વિધાનમંડળ જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટ, ૧૮૯૭ માં તે શબ્દની વ્યાખ્યા કરતાં અલગ રીતે વ્યક્તિ શબ્દને વ્યાખ્યાયિત કરવાની તેની ક્ષમતાથી વંચિત નથી. એવા ઘણા દ્રષ્ટાંતો છે જે દર્શાવે છે કે સમાન શબ્દોનો ઉપયોગ જુદા જુદા સંદર્ભમાં જુદા જુદા અર્થમાં કરવામાં આવ્યો છે. સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનમંડળ માટે અધિનિયમમાં વ્યક્તિને વ્યાખ્યાયિત કરવી અને કલ્પના (ફિક્શન) દ્વારા કૃત્રિમ એકમ બનાવવું એ કોઈ અસામાન્ય પ્રથા નથી. દાખલા તરીકે, ઈન્કમ-ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૨(૩૧) વ્યક્તિને વ્યાખ્યાયિત કરે છે, જેમાં (એ) એક વ્યક્તિગત માનવ, (બી) હિન્દુ અવિભાજ્ય કુટુંબ, (સી) કંપની, (ડી) પેઢી, (ઈ) વ્યક્તિઓનું મંડળ અથવા વ્યક્તિઓનું જૂથ, પછી ભલે તે નિગમિત હોય કે ન હોય, (એફ) સ્થાનિક સત્તામંડળ અને (જી) અગાઉની કોઈપણ ઉપ-કલમોમાં ન આવતી હોય તેવી દરેક કૃત્રિમ ન્યાયિક વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે અને તે જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટમાં વ્યાખ્યાયિત કરાયેલ વ્યક્તિ શબ્દ કરતાં ઘણી વિસ્તૃત છે.

૪૩. જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટની કલમ ૩(૪૨) માં વ્યક્તિની વ્યાખ્યા નિઃશંકપણે દ્રષ્ટાંતરૂપ છે અને સર્વગ્રાહી નથી. આવી સમાવેશી વ્યાખ્યાઓ અંગે અર્થઘટનનો જાણીતો નિયમ હંમેશાં અન્ય સંસ્થાઓને,

જે અન્યથા સખત રીતે વ્યાખ્યામાં ન આવી હોય, તેને આવી વ્યાખ્યાઓના દ્રષ્ટાંતરૂપ ઘડતરને કારણે તેનો એક ભાગ ગણવાનો રહ્યો છે. વિધાનમંડળ તેની વિવેકબુદ્ધિમાં દરેક કાયદાના હેતુઓ માટે અલગથી અને જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટમાં આપેલી વ્યાખ્યાથી ભિન્ન વ્યક્તિને વ્યાખ્યાચિત કરવા અને કૃત્રિમ એકમ બનાવવા માટે સક્ષમ છે. જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટમાં વ્યક્તિની વ્યાખ્યા રાજ્ય વિધાનમંડળની વ્યક્તિને વ્યાખ્યાચિત કરવાની અને જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટમાં વ્યાખ્યાચિત કર્યા કરતાં અલગ અર્થ અપનાવવાની સત્તાઓ પર કોઈ બંધન અથવા પ્રતિબંધ તરીકે કામ કરશે નહીં.

૫. ગુજરાત રાજ્ય અને અન્ય વિરુદ્ધ પ્રથમિશ ફાર્મ્સ પ્રા. લિ. અને અન્ય ના કેસમાં, જે **૨૦૧૧(૧) જીએલઆર ૧૫૯** માં રિપોર્ટ થયેલ છે, આ કોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચે રાજ્ય સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૨૩.૧૧.૧૯૯૮ ના પરિપત્રની કાયદેસરતાની તપાસ કરતી વખતે સદર અધિનિયમમાં આપવામાં આવેલી 'વ્યક્તિ' ની વ્યાખ્યા પર વિચારણા કરી હતી અને તેના ચુકાદાના ફકરા-૫, ૭, ૮, ૯, ૧૦.૨ અને ૧૧ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું છે:

૫. અગાઉના કેટલાક પરિપત્રો અને ઠરાવોના સંદર્ભ પછી, વાદગ્રસ્ત તારીખ ૨૩.૧૧.૧૯૯૮ ના પરિપત્રમાં, **અન્ય બાબતો સાથે,** જણાવાયું છે: (મુક્ત અંગ્રેજી અનુવાદ) -

સરકારના ધ્યાને આવ્યું છે કે કેટલીક ખાનગી કંપનીઓએ ધ બોમ્બે ટેનન્સી એક્ટ, ૧૯૪૮ ની કલમ ૬૩ હેઠળ પરવાનગી મેળવીને ખેતીના ઉપયોગ માટે ખેતીની જમીનો ખરીદી છે. ખાનગી લિમિટેડ કંપનીઓ દ્વારા ખેતીના ઉપયોગ માટે જમીનની ખરીદી સામે એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ખાનગી લિમિટેડ કંપનીઓ અને કોર્પોરેટ સંસ્થાઓ દ્વારા સટ્ટાકીય હેતુઓ માટે ખેતીની જમીનો ખરીદવામાં આવી રહી છે. આમ ઉપરોક્ત હકીકતો રાજ્ય સરકારના ધ્યાને આવી હતી.

ધ બોમ્બે ટેનન્સી એક્ટ, ૧૯૪૮ નો હેતુ ગણોતિયાઓ, ખેતમજૂરો અને ખેતીની જમીન ધારકો દ્વારા ખેતીની જમીન ધારણ કરવાની ખાતરી કરવાનો છે. સદર અધિનિયમની કલમ ૨(૨) માં વ્યાખ્યાચિત કર્યા મુજબ ખેડૂત એટલે એવી વ્યક્તિ કે જે જાતે જમીન ખેડે છે; અને કલમ ૨(૬) હેઠળ જાતે ખેડવું એટલે પોતાના વતી પોતાના શ્રમ દ્વારા અથવા પોતાના કુટુંબના કોઈપણ સભ્યના શ્રમ દ્વારા અથવા પોતાના અથવા પોતાના કુટુંબના કોઈપણ સભ્યની વ્યક્તિગત દેખરેખ હેઠળ ભાડે રાખેલા મજૂરો દ્વારા અથવા રોકડ કે વસ્તુના રૂપમાં પરંતુ પાકના હિસ્સામાં નહીં તેવા ચૂકવવાપાત્ર વેતન પરના નોકરો દ્વારા જમીન ખેડવી. કલમ ૨(૫) મુજબ, તેના વ્યાકરણના રૂપો અને સજાતીય અભિવ્યક્તિઓ સાથે ખેડવું એટલે શારીરિક શ્રમ દ્વારા અથવા પશુઓ કે મશીનરી દ્વારા ખેત પેદાશ ઉગાડવા અથવા સુધારવાના હેતુથી જમીન ખેડવી અથવા કેળવવી, અથવા તેના પર કોઈપણ કૃષિ કામગીરી હાથ ધરવી.

સદર અધિનિયમની કલમ ૨(૧૧) માં વ્યક્તિ શબ્દ વ્યાખ્યાયિત થયેલ હોવાથી, ધ બોમ્બે જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટ, ૧૯૦૪ માં આપેલી તેની વ્યાખ્યા લાગુ કરી શકાય નહીં અને કંપનીઝ એક્ટ હેઠળ કાનૂની વ્યક્તિ તરીકે રચાયેલી કંપનીને ખેડૂત ગણી શકાય નહીં. આ કાનૂની જોગવાઈને ધ્યાનમાં રાખીને, બિન-ખેડૂત તરીકે કંપનીઓ દ્વારા ખેતીની જમીન સંપાદન કરવા માટે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ હેઠળ કોઈ જોગવાઈ નથી. જિલ્લા કલેક્ટરો, પ્રાંત અધિકારીઓ, તાલુકા મામલતદારો અને એગ્રીકલ્ચરલ ટ્રિબ્યુનલોએ ઉપરોક્ત જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને તે મુજબ આગળ વધવાનું રહેશે.

૭. અપીલકર્તા તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન એ.જી.પી. દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ની યોજના અને જોગવાઈઓ વિધાનમંડળની નીતિને સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે, જે ખેડૂત ન હોય તેવી વ્યક્તિની તરફેણમાં ખેતીની જમીનની તબદીલી પર પ્રતિબંધ મૂકવાની હતી. કલેક્ટર અથવા તે વતી અધિકૃત અધિકારી પાસેથી નિયત કરવામાં આવે તેવી શરતો સાથે પરવાનગી મેળવીને આ પ્રતિબંધમાંથી અપવાદ કરી શકાય છે. જો કે, તે અપવાદ એ શરતને આધીન છે કે જ્યાં જમીન ખેતીના હેતુ માટે ખેડૂત ન હોય તેવી વ્યક્તિને વેચવામાં આવી રહી હોય, જો અન્ય સ્ત્રોતોમાંથી આવી વ્યક્તિની વાર્ષિક આવક ૫૦૦૦ રૂપિયાથી વધુ હોય તો આવી પરવાનગી આપી શકાતી નથી. તેથી, સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે જો અન્ય સ્ત્રોતોમાંથી ખરીદનારની

વાર્ષિક આવક ૫૦૦૦ રૂપિયાથી વધુ હોય તો કલેક્ટર અથવા તે વતી અધિકૃત અધિકારી પાસે પણ ખેતીના હેતુ માટે ખેડૂત ન હોય તેવી વ્યક્તિને ખેતીની જમીન વેચવાની પરવાનગી આપવાની કોઈ સત્તા નથી. ખેડૂત, તેની વ્યાખ્યા મુજબ, એવી વ્યક્તિ છે જે જાતે જમીન ખેડે છે; અને જાતે ખેડવા માટે, ખરીદનાર પોતાના વતી અથવા પોતાની જાતે અથવા તેના કુટુંબના કોઈપણ સભ્યની દેખરેખ હેઠળ ભાડે રાખેલા મજૂરો દ્વારા જમીન ખેડતો હોવો જોઈએ. કલમ ૬૩ નું શીર્ષક એટલે કે બિન-ખેડૂતોને તબદીલીઓ પર પ્રતિબંધ પણ બિન-ખેડૂતોને ખેતીની જમીનની તબદીલી પર પ્રતિબંધ મૂકવાની નીતિને સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે, સિવાય કે જ્યાં આવી તબદીલી શરત દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ અપવાદો હેઠળ માન્ય હોય.

૮. ખેતીની જમીનોની તબદીલીનું નિયમન કરવા અને તેના પર નિયંત્રણો લાદવાના, **અન્ય બાબતો સાથે,** સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ્યો સાથે ઘડવામાં આવેલી સદર અધિનિયમની સ્પષ્ટ કાનૂની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં તે કાનૂની વ્યક્તિ અથવા કંપનીને ખેડૂત તરીકે ભાગ્યે જ સમાવી શકે છે. સ્પષ્ટ વ્યાખ્યાઓ અનુસાર, કાનૂની વ્યક્તિ પોતાની જાતે શ્રમ દ્વારા અથવા પોતાની અથવા તેના કુટુંબના સભ્યોની અંગત દેખરેખ હેઠળ જાતે જમીન ખેડી શકતી નથી. તેથી, સંયુક્ત કુટુંબનો સમાવેશ કરવા માટે કલમ ૨(૧૧) માં વ્યાખ્યાયિત વ્યક્તિ શબ્દને, સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩

ની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં કાનૂની વ્યક્તિનો સમાવેશ કરવા માટે વિસ્તૃત અર્થઘટનની મંજૂરી આપી શકાય નહીં.

૯. વાદગ્રસ્ત પરિપત્રમાં સંબંધિત કાનૂની જોગવાઈઓના ઉપરોક્ત વાંચન સામે, વિદ્વાન સિંગલ જજ ધ બોમ્બે જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટ ૧૯૦૪, ધ ગુજરાત કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ ૧૯૬૧ અને ધ ગુજરાત એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ્સ સીલિંગ એક્ટ, ૧૯૬૦ ની જોગવાઈઓના સંદર્ભ તરફ બિનજરૂરી રીતે દોરવાયા હોય તેવું જણાય છે.

૧૦.૨ દેખીતી રીતે, સામાવાળા દ્વારા ઉપરોક્ત ચુકાદા પર આધાર રાખવો અયોગ્ય છે અને વાસ્તવમાં સામાવાળાના કેસને નબળો પાડે છે. તે ઉપરાંત, ટેનન્સી એક્ટ અને સીલિંગ એક્ટ, ખેતીની જમીન સાથે સંબંધિત હોવા છતાં, તદ્દન અલગ હેતુઓ ધરાવે છે અને તેની વિવિધ જોગવાઈઓમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દ જે સંદર્ભમાં વપરાય છે તે પણ એટલો જ અલગ છે. જ્યારે સીલિંગ એક્ટનો મુખ્ય ઉદ્દેશ અમુક મર્યાદાથી વધુ ખેતીની જમીન ધારણ કરવા પર નિયંત્રણો લાદવાનો છે, ત્યારે ટેનન્સી એક્ટનો ઉદ્દેશ, **અન્ય બાબતો સાથે,** ખેડૂતો, ખેતમજૂરો અને કારીગરો દ્વારા ધારણ કરાયેલ ખેતીની જમીનો બિન-ખેડૂતોને અથવા બિન-ખેતી હેતુ માટે તબદીલ કરવા પર નિયમન અને પ્રતિબંધ મૂકવાનો છે. તે ઉપરાંત, ટેનન્સી એક્ટની કલમ ૬૩ માં સમાવિષ્ટ સ્પષ્ટ નિયંત્રણો, અપવાદોને આધીન, બિન-ખેડૂતોને ખેતીની જમીનની તબદીલી (ખેતીના હેતુ માટે)

પર પ્રતિબંધ મૂકે છે, જેણે કાનૂની વ્યક્તિઓ અથવા નિગમિત સંસ્થાઓને બાકાત રાખવી પડશે, જેઓ બાબતોના સ્વભાવ અનુસાર, સદર અધિનિયમમાં તે શબ્દસમૂહની વ્યાખ્યા મુજબ જમીન જાતે ખેડી શકતી નથી. જો અન્ય સ્ત્રોતોમાંથી આવી વ્યક્તિની વાસ્તવિક આવક ૫૦૦૦ રૂપિયાથી વધુ હોય તેવો શબ્દસમૂહ જે તબદીલી મેળવનાર સંસ્થા સાથે જોડાયેલ છે તે એવી વ્યક્તિને ખેડૂત બનાવવા માટે લાગુ કરી શકાતો નથી જે ખેડૂત બની શકતી નથી. ધ બોમ્બે જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટ, ૧૯૦૪ માં વ્યક્તિની વ્યાખ્યા સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં સ્પષ્ટપણે અસંગત હશે, અને તેથી, તેને સદર અધિનિયમમાં વ્યક્તિની વ્યાખ્યામાં સમાવિષ્ટ તરીકે વાંચી શકાય નહીં.

અહીં એ નોંધવું પ્રસ્તુત થઈ શકે છે કે આવી તબદીલી અમાન્ય ઠરવાની સજા હેઠળ, બિન-ખેડૂતને ખેતીની જમીનની તબદીલી પરનો પ્રતિબંધ, જે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ની જોગવાઈઓમાં કલ્પના કરવામાં આવી છે, તે બોડી કોર્પોરેટની ખેતીની જમીન ધારણ કરવાની કાનૂની ક્ષમતાથી ભિન્ન અને સંપૂર્ણપણે અસંબંધિત છે. ચોક્કસ સંદર્ભમાં એવું માનવામાં આવે તો પણ કે કાનૂની વ્યક્તિ કાયદેસર રીતે ખેતીની જમીન ધારણ કરી શકે છે અથવા તેની માલિકી ધરાવી શકે છે, તેમ છતાં સદર અધિનિયમ હેઠળ જરૂરી મુજબ જમીન જાતે ખેડવાની તેની અસમર્થતા હોવા છતાં આવી કૃત્રિમ વ્યક્તિને જમીન તબદીલ કરવાના લાયસન્સ તરીકે તેનું અર્થઘટન કરી શકાય નહીં.

૬. સદર અધિનિયમની કેટલીક જોગવાઈઓ, જ્યાં 'વ્યક્તિ' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે, તે નીચે મુજબ છે:-

(એ) કલમ ૩૨પી ગણોતિયા દ્વારા ખરીદવામાં ન આવેલી જમીન કલેક્ટર દ્વારા પુનઃપ્રાપ્ત કરવા અને તેનો નિકાલ કરવાની જોગવાઈ કરે છે. અગ્રતાના ક્રમમાં વ્યક્તિને જમીનનો નિકાલ કરવાનો નિર્દેશ જેમાં સહકારી ખેતી મંડળીનો સમાવેશ થાય છે, જેના સભ્યો ખેતમજૂરો, જમીનવિહોણી વ્યક્તિઓ અથવા નાના ધારકો અથવા આવી વ્યક્તિઓનું મિશ્રણ હોય અને ખેડૂતોની સહકારી ખેતી મંડળી, અને અન્ય સહકારી ખેતી મંડળીનો સમાવેશ થાય છે.

(બી) કલમ ૬૩એએ શુદ્ધદાનતથી ઔદ્યોગિક હેતુ માટે જમીનના વેચાણની જોગવાઈ કરે છે, જે તેમાં પૂરી પાડવામાં આવ્યા મુજબ અમુક કિસ્સાઓમાં પરવાનગી આપી શકાય છે. તેમાં વપરાયેલ 'વ્યક્તિ' શબ્દને ખરીદનાર તરીકે ઓળખવામાં આવે છે અને પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (સી) ના પરંતુક મુજબ આવો ખરીદનાર કંપનીઝ એક્ટ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૨ ના ખંડ (૨૦) માં વ્યાખ્યાયિત કંપની હોઈ શકે છે.

(સી) કલમ ૬૩એડી, જે કલમ ૬૩ ના પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (એ), (બી), (સી) ની જોગવાઈઓના ભંગમાં જમીનની તબદીલી થઈ હોય તેવી વ્યક્તિ પર દંડ લાદવાની અને આવી તબદીલી પહેલાં તરત જ જે સ્થિતિમાં

જમીન હતી તે સ્થિતિમાં અધિકારો અને હિતો સહિત જમીનને પુનઃસ્થાપિત કરવાની જોગવાઈ કરે છે.

(ડી) કલમ ૭૦ મામલતદારની ફરજો વિશે જણાવે છે, જેમાંથી એક, તેમાં પૂરી પાડવામાં આવ્યા મુજબ, કોઈ વ્યક્તિ ખેડૂત છે કે કેમ અને તે વ્યક્તિ ગણોતિયો કે સંરક્ષિત ગણોતિયો કે કાયમી ગણોતિયો છે કે હતી તે નક્કી કરવાની છે. તે કલમ ૮૪બી અથવા ૮૪સી હેઠળ જમીનની તબદીલી અથવા સંપાદન અમાન્ય છે કે કેમ તે નક્કી કરવા અને કલમ ૮૪સી માં પૂરી પાડવામાં આવ્યા મુજબ જમીનનો નિકાલ કરવાની પણ જોગવાઈ કરે છે.

(ઈ) કલમ ૮૩એ અને કલમ ૮૪ નીચે મુજબ વંચાય છે:-

૮૩એ. અમાન્ય હોય તેવી તબદીલી દ્વારા જમીન સંપાદન કરવા પર પ્રતિબંધ.-(૧) જ્યાં આ અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈઓ હેઠળ આવી તબદીલી અથવા સંપાદન અમાન્ય હોય ત્યાં કોઈ પણ વ્યક્તિ તબદીલી દ્વારા જમીન સંપાદન કરશે નહીં.

(૨) પેટા-કલમ (૧) ના ઉલ્લંઘનમાં જમીન સંપાદન કરનાર કોઈપણ વ્યક્તિ, તબદીલી અથવા સંપાદન અમાન્ય નક્કી અથવા જાહેર કરવામાં આવે તે સંજોગોમાં, યથાપ્રસંગ કલમ ૮૪ અથવા ૮૪સી હેઠળના પરિણામો ભોગવવા માટે જવાબદાર રહેશે.

૮૪. સંક્ષિપ્ત બેદખલી.- કોઈપણ જમીન પર અનધિકૃત રીતે કબજો ધરાવતી અથવા ગેરકાયદેસર રીતે કબજો ધરાવતી કોઈપણ વ્યક્તિ-

(એ) જેની તબદીલી (અથવા સંપાદન) પક્ષકારોના કૃત્ય દ્વારા અથવા કાયદાના અમલ દ્વારા આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ હેઠળ અમાન્ય હોય.

(બી) જેનું સંચાલન સદર જોગવાઈઓ હેઠળ સંભાળવામાં આવ્યું હોય અથવા

(સી) જેના ઉપયોગ અને કબજા માટે તે સદર જોગવાઈઓ હેઠળ હકદાર નથી અને સદર જોગવાઈઓ આવી વ્યક્તિની બેદખલી માટે જોગવાઈ કરતી નથી,

તેને કલેક્ટર દ્વારા સંક્ષિપ્તમાં બેદખલ કરી શકાશે.

(એફ) કલમ ૮૪બી તબદીલ કરનાર, તબદીલી મેળવનાર અથવા આવી જમીન સંપાદન કરનાર વ્યક્તિને નોટિસ જારી કરીને જમીનની તબદીલી અથવા સંપાદનને અમાન્ય જાહેર કરવાની મામલતદારની સત્તાઓની જોગવાઈ કરે છે, જો જમીનની તબદીલી અથવા સંપાદન સુધારા અધિનિયમ, ૧૯૫૫ ના પ્રારંભ પહેલાં અસ્તિત્વમાં હતી તે મુજબ કલમ ૬૩ અને ૬૪ ના ઉલ્લંઘનમાં જણાય અથવા ૧૯૫૫ ના અધિનિયમ દ્વારા સુધારેલા સદર અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈઓ સાથે અસંગત હોય.

૭. બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી પ્રથમ પાંચ બાબતોમાં (સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૯૦૮૬/૨૦૧૭ થી સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૯૦૯૦/૨૦૧૭), અરજદારોએ તારીખ ૦૭.૦૨.૨૦૧૭ ના ઠરાવ (તારીખ ૧૭.૨.૨૦૧૭ ની સૂચનાઓ) ના બહાના હેઠળ અન્ય કોઈ ઔપચારિકતામાંથી પસાર થવાનો આગ્રહ રાખ્યા વિના પ્રશ્નવાળી જમીન (જે દરેક પિટિશનમાં અલગ છે) ના સંબંધમાં બિન-ખેતી (એન.એ.) પરવાનગી તાત્કાલિક જારી કરવા માટેનો નિર્દેશ માંગ્યો છે અને એવું ઠરાવવા અને જાહેર કરવા માંગ્યું છે કે ઉપરોક્ત સૂચનાઓ અરજદારોના કેસમાં પૂર્વવર્તી અસરથી લાગુ કરી શકાય નહીં.

૮. પિટિશનોમાં જણાવ્યા મુજબ, અરજદારોએ પ્રશ્નવાળી જમીનો અલગ-અલગ સમયે પરંતુ ૩૦મી જૂન, ૨૦૧૫ થી ઘણી પહેલાં સહકારી મંડળીઓ પાસેથી ખરીદી હતી. પરંતુ, એન.એ. પરવાનગી માટેની તેમની અરજીઓ પર પ્રક્રિયા કરતી વખતે, સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી ના સંદર્ભમાં ૧૦% પ્રીમિયમ રકમ જમા કરાવવા માટે અરજદારોની સંમતિ લેવામાં આવી હતી અને ત્યારબાદ મામલતદાર દ્વારા તેમને નોટિસ આપવામાં આવી હતી અને અરજદારોએ આવી રકમ જમા કરાવી છે.

૯. બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ અને ૨૨૭ હેઠળ દાખલ કરાયેલ છેલ્લી પિટિશનમાં (સ્પેશિયલ સિવિલ અપ્લિકેશન નં. ૧૩૭૮૯/૨૦૧૭), અરજદારોએ નીચે મુજબની અરજો કરી છે:-

(એ) શીર્ષકવાળી પિટિશન દાખલ કરવી અને મંજૂર કરવી;

(બી) સીબી/__/એનએ/ઓગણજ/એસ.નં. ૧૧૬૦/૧ વગેરે/ એસઆર-૬૪૪/૨૦૧૬ દ્વારા કલેક્ટર, અમદાવાદ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૨૦.૦૩.૨૦૧૭ ના હુકમને રદબાતલ અને બાતલ કરીને ઉત્પ્રેષણની રિટ (રીટ ઓફ સર્ટિઓરરી) અથવા અન્ય કોઈપણ રિટ/હુકમ અથવા નિર્દેશ જારી કરવો; ગુજરાત રાજ્યના મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા જીએનટી-૩૦૨૦૧૩-૧૫૩૬-ઝેડ દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૧૭.૦૨.૨૦૧૭ ની વહીવટી સૂચનાઓને ધ્યાનમાં લીધા વિના બિન-ખેતી ઉપયોગની પરવાનગી આપવા માટે કલેક્ટરને નિર્દેશ આપવો;

(સી) ગુજરાત રાજ્યના મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા જીએનટી-૩૦૨૦૧૩-૧૫૩૬-ઝેડ દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૧૭.૨.૨૦૧૭ ની વહીવટી સૂચનાઓને રદબાતલ અને બાતલ કરવી;

વૈકલ્પિક રીતે

જાહેર કરવું કે ગુજરાત રાજ્યના મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા જીએનટી-૩૦૨૦૧૩-૧૫૩૬-ઝેડ દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૧૭.૦૨.૨૦૧૭ ની વહીવટી સૂચનાઓ ભવિષ્યલક્ષી રીતે લાગુ પડે છે અને તેથી તે અરજદારોના કેસને લાગુ પડશે નહીં;

(ડી) ન્યાયના હિતમાં યોગ્ય જણાય તેવી અન્ય કોઈપણ રાહત મંજૂર કરવી.

(ઇ) શીર્ષકવાળી પિટિશન પેન્ડિંગ રહેવા દરમિયાન, ગુજરાત રાજ્યના મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા જીએનટી-૩૦૨૦૧૩-૧૫૩૬-ઝેડ દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૧૭.૦૨.૨૦૧૭ ની વહીવટી સૂચનાઓના અમલ પર સ્ટે મૂકવો.

૧૦. છેલ્લી પિટિશનમાં જણાવ્યા મુજબ, અરજદારો ખેડૂતો છે અને તેઓએ તારીખ ૨.૧૨.૨૦૧૦ ના રોજ રજિસ્ટર્ડ વેચાણ દસ્તાવેજ દ્વારા એટલે કે જૂન ૨૦૧૫ પહેલાં સહકારી મંડળી પાસેથી પ્રશ્નવાળી જમીનો ખરીદી હતી. આ કેસમાં, મામલતદારે ૧૦% પ્રીમિયમ રકમની ચુકવણી પર અરજદારોની તરફેણમાં વેચાણ વ્યવહારને માન્ય રાખતા કલમ ૬૩એબી હેઠળ તપાસ હાથ ધરીને હુકમ પસાર કર્યો હતો અને આવા હુકમની નાયબ કલેક્ટર દ્વારા પુનઃવિચારણા (રિવ્યુ) કરવામાં આવી હતી અને તેને બહાલી આપવામાં આવી હતી.

૧૧. પ્રથમ પાંચ પિટિશનોમાં અરજદારો તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી શીતલ પટેલ અને છેલ્લી પિટિશનમાં અરજદારો તરફથી ઉપસ્થિત રહેલા વિદ્વાન વકીલ સુશ્રી તૃષા પટેલે રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારો ખેડૂતો હોવા છતાં, જેમની તરફેણમાં પ્રશ્નવાળી જમીનોના વેચાણ માટેના છેલ્લા વ્યવહારો તારીખ ૩૦.૬.૨૦૧૫ થી ઘણા પહેલાં થયા હતા, તેમ છતાં તારીખ ૧૭.૨.૨૦૧૭ ની વાદગ્રસ્ત સૂચનાઓ પર આધાર રાખીને અરજદારોને તેમની જમીનો માટે

એન.એ. પરવાનગી નકારવામાં આવી રહી છે. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી માં વપરાયેલા 'વ્યક્તિ' શબ્દને કાલ્પનિક અર્થ આપીને વાદગ્રસ્ત સૂચનાઓ જારી કરવામાં આવી છે જેના દ્વારા કલમ ૬૩એબી હેઠળ મળવાપાત્ર લાભો અને ખેડૂત તરીકે ખેતીની જમીન ધારણ કરવાનો અધિકાર છીનવી લેવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે જો તારીખ ૩૦.૬.૨૦૧૫ ના રોજ અથવા તે પહેલાં ખેડૂતની તરફેણમાં વેચાણનો છેલ્લો વ્યવહાર થયો હોય, તો તેને માન્ય ગણવાનો વિધાનમંડળનો સ્પષ્ટ ઈરાદો હોવા છતાં, તારીખ ૧૭.૨.૨૦૧૭ ની સૂચનાઓ સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી ની જોગવાઈઓના સંદર્ભથી વિરુદ્ધ 'વ્યક્તિ' શબ્દનો અર્થ લાગુ કરીને વિધાનમંડળની વિવેકબુદ્ધિને નિષ્ફળ બનાવશે. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે સદર અધિનિયમમાં 'વ્યક્તિ' ની વ્યાખ્યા સમાવેશી છે અને તેથી, ખેડૂતની તરફેણમાં છેલ્લા વેચાણ વ્યવહાર પહેલાં જે વ્યક્તિની તરફેણમાં વેચાણ વ્યવહાર થયો હતો તે કાનૂની વ્યક્તિ હતી, તો પણ જો છેલ્લો વેચાણ વ્યવહાર તારીખ ૩૦.૬.૨૦૧૫ પહેલાં અને ખેડૂતની તરફેણમાં હોય તો કલમ ૬૩એબી હેઠળના લાભો હજુ પણ ઉપલબ્ધ રહેશે. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે વૈધાનિક જોગવાઈઓ દ્વારા જે પ્રદાન કરવામાં આવ્યું છે તે સરકારના કોઈપણ વિભાગના કોઈપણ પરિપત્ર, ઠરાવ અથવા વહીવટી સૂચનાઓ દ્વારા છીનવી શકાય નહીં. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે તારીખ ૧૭.૨.૨૦૧૭ ની વાદગ્રસ્ત સૂચનાઓ કલમ ૬૩એબી ની વૈધાનિક જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનમાં અને અલ્ટ્રા વાયર્સ (સત્તા બહારની) છે, અને ખેડૂત એવા અરજદારોની તરફેણમાં

થયેલા વેચાણ વ્યવહારોને અમાન્ય ગણવા અને તેમને એન.એ. પરવાનગી આપવાનો ઈનકાર કરવા માટે અરજદારો વિરુદ્ધ તેનો આધાર રાખી શકાય નહીં. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે સદર અધિનિયમમાં કલમ ૬૩એબી નો ઉમેરો સદર અધિનિયમના ઈરાદા અને હેતુને અનુરૂપ છે, જે મુખ્યત્વે માત્ર ખેડૂત જ ખેતીની જમીન ધારણ કરી શકે તેની ખાતરી કરવાનો છે અને તેથી, વિધાનમંડળે તેની વિવેકબુદ્ધિમાં તારીખ ૩૦.૬.૨૦૧૫ ના રોજ અથવા તે પહેલાં થયેલા છેલ્લા વેચાણ વ્યવહારોને માન્ય રાખવાનું નક્કી કર્યું, જો તે ખેડૂતોની તરફેણમાં હોય. તેમની વધુ દલીલ એવી છે કે ખેડૂતો તરીકે, અરજદારોએ તારીખ ૩૦.૬.૨૦૧૫ પહેલાં પ્રશ્નવાળી જમીનો ખરીદી હોવાથી, સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી હેઠળ તેમના વ્યવહારોને માન્ય કરાવવાનો તેમનો હક તારીખ ૧૭.૨.૨૦૧૮ ની સૂચનાઓને પૂર્વવર્તી અસરથી લાગુ કરીને છીનવી શકાય નહીં. તેઓએ સદર અધિનિયમની સંબંધિત જોગવાઈઓ અને ધ ગુજરાત લેન્ડ રેવન્યુ રૂલ્સ, ૧૯૭૨ (ટૂંકમાં 'સદર નિયમો') તરફ કોર્ટનું ધ્યાન દોર્યું અને રજૂઆત કરી કે સદર અધિનિયમમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દની વ્યાખ્યા સમાવેશી હોવાથી, સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી માં જે સંદર્ભમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે તે સંદર્ભમાં તેનો અર્થ સમજવાનો રહે છે.

૧૨. પ્રથમ પાંચ પિટિશનોમાં ઉપસ્થિત વિદ્વાન મદદનીશ સરકારી વકીલ સુશ્રી નિશા ઠાકોર અને છેલ્લી બાબતમાં ઉપસ્થિત વિદ્વાન મદદનીશ સરકારી વકીલ સુશ્રી સંગીતા વિષેને રજૂઆત કરી હતી કે માત્ર વ્યક્તિગત ખેડૂતોને જ ખેતીની

જમીન ધારણ કરવાની મંજૂરી આપવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે સદર અધિનિયમના ઉદ્દેશ અને હેતુને આગળ વધારવા માટે કલમ ૬૩એબી ઉમેરવામાં આવી છે. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી માત્ર એવા વ્યવહારોને માન્ય કરવાની પરવાનગી આપે છે જે કુદરતી/વ્યક્તિગત મનુષ્યો વચ્ચેના હોય કે જેઓ બિન-ખેડૂત અને ખેડૂત હોય. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે જે જમીન અંગે અગાઉનો વેચાણ વ્યવહાર કાનૂની વ્યક્તિ તરફથી વ્યક્તિગત ખેડૂતની તરફેણમાં થયો હતો તે જમીન માટેના કોઈપણ વ્યવહારને માન્ય રાખવા માટે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી નો સહારો લઈ શકાતો નથી કારણ કે કલમ ૬૩એબી કાનૂની વ્યક્તિના લાભ માટે દાખલ કરવામાં આવી નથી. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ આદેશ આપે છે કે ખેડૂત ન હોય તેવી વ્યક્તિની તરફેણમાં કોઈપણ વેચાણ, તબદીલી, બક્ષિસ વગેરે માન્ય રહેશે નહીં, અને કાનૂની વ્યક્તિ ખેડૂત બની શકતી ન હોવાથી, સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી માં ઉપયોગ કરવામાં આવે ત્યારે 'વ્યક્તિ' શબ્દ વ્યક્તિગત માનવ હોવાનો સમાન અર્થ ધરાવશે, ખાસ કરીને જ્યારે કલમ ૬૩એબી માત્ર એવા જ વ્યવહારોને માન્ય કરવા માટે છે જે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ના ભંગમાં હતા. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે જો સદર અધિનિયમ હેઠળ આવી વ્યક્તિની તરફેણમાં જમીનની તબદીલી અમાન્ય હોય તો સદર અધિનિયમ તે વ્યક્તિની સંક્ષિપ્ત બેદખલી અને આવી વ્યક્તિ પાસેથી જમીન રાજ્યમાં નિહિત કરવાની જોગવાઈ કરે છે અને તેથી, કલમ ૬૩એબી માં વપરાયેલા 'વ્યક્તિ' શબ્દમાં કંપની, સહકારી મંડળી વગેરે જેવી કાનૂની વ્યક્તિનો

સમાવેશ કરવા માટે વાંચી શકાય નહીં, અન્યથા આવી કાનૂની વ્યક્તિને અયોગ્ય લાભો મળશે જે વિધાનમંડળનો હેતુ નહોતો. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે જો અગાઉનો વ્યવહાર સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ના ભંગમાં કાનૂની વ્યક્તિની તરફેણમાં થયો હોય, તો રાજ્ય આવી વ્યક્તિની સંક્ષિપ્ત બેદખલી અને જમીન પોતાની પાસે નિહિત કરવાની તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે, કારણ કે કુદરતી વ્યક્તિઓની તરફેણમાં માત્ર તેવા જ અમાન્ય વ્યવહારો સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યા છે. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે આ કોર્ટના **પ્રથમિશ ફાર્મ્સ પ્રા. લિ. (ઉપર મુજબ)** ના કેસમાં આપેલા ચુકાદાને ધ્યાને લેતાં, જેમાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૬૩ માં વપરાયેલ 'વ્યક્તિ' શબ્દનો અર્થ માત્ર કુદરતી વ્યક્તિ થશે, સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી માં વપરાયેલા 'વ્યક્તિ' શબ્દને અન્ય કોઈ અર્થ આપી શકાય નહીં. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે રાજ્યે સદર અધિનિયમની શરૂઆતથી જ કલમ ૬૩ માં વપરાયેલા 'વ્યક્તિ' શબ્દનો અર્થ માત્ર કુદરતી વ્યક્તિ/વ્યક્તિગત માનવ તરીકે કર્યો અને સમજ્યો છે જેને રાજ્ય સરકાર દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૨૩.૧૧.૧૯૯૮ ના પરિપત્રને પડકારવામાં આવ્યો ત્યારે આ કોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યો હતો અને કલમ ૬૩એબી માટે પણ આ જ અર્થ લેવાનો રહે છે. તેઓએ રજૂઆત કરી હતી કે સદર અધિનિયમના આત્મા, ઉદ્દેશ અને હેતુમાં, કલમ ૬૩એબી માં વપરાયેલ 'વ્યક્તિ' શબ્દ માત્ર કુદરતી/વ્યક્તિગત મનુષ્ય તરીકે જ સમજાય અને કોઈ કાયદેસર અથવા કાનૂની વ્યક્તિને સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી ની જોગવાઈઓનો લાભ ન મળે તે સુનિશ્ચિત

કરવા માટે વાદગ્રસ્ત સૂચનાઓ (જે વિદ્વાન એ.જી.પી. સુશ્રી વિષેન દ્વારા જણાવ્યા મુજબ તારીખ ૧૮.૦૨.૨૦૧૮ ની છે) જારી કરવામાં આવી હતી અને તેથી, વાદગ્રસ્ત સૂચનાઓને સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી ની જોગવાઈઓથી વિરુદ્ધ અથવા સદર અધિનિયમની સત્તા બહારની કહી શકાય નહીં. તેથી તેઓ ભારપૂર્વક વિનંતી કરે છે કે કોર્ટ વાદગ્રસ્ત સૂચનાઓ સામેના પડકારને સ્વીકારે નહીં અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને અરજદારોને કોઈ રાહત આપે નહીં.

૧૩. વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી, કોર્ટ માને છે કે સદર અધિનિયમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ અને હેતુ ખેતી માટે જમીનનો સંપૂર્ણ કાર્યક્ષમ ઉપયોગ સુનિશ્ચિત કરવાનો અને ખેડૂતો, ખેતમજૂરોની માલિકીની અથવા તેના કબજા હેઠળની ખેતીની જમીનો, રહેણાંક મકાનો વગેરેની તબદીલી પર નિયમન અને નિયંત્રણો લાદવાનો છે. આવા ઉદ્દેશ્યને પ્રાપ્ત કરવા માટે, વિધાનમંડળે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ દ્વારા કોઈપણ વ્યક્તિ કે જે ખેડૂત નથી અથવા જે ખેડૂત હોવા છતાં માલિક અથવા ગણોતિયા તરીકે સીલિંગ વિસ્તાર કરતાં ઓછી ન હોય તેવી જમીન જાતે ખેડતી હોય અથવા જે ખેતમજૂર નથી તેવી કોઈપણ વ્યક્તિને કોઈપણ જમીન અથવા તેમાંના હિતની તબદીલી પર પ્રતિબંધ મૂક્યો છે.

૧૪. પ્રથમિશ ફાર્મ્સ પ્રા. લિ. (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં, સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ના સંદર્ભમાં તારીખ ૨૩.૧૧.૧૯૯૮ ના પરિપત્ર સામેના પડકારની તપાસ કરતી વખતે કોર્ટે સદર અધિનિયમમાં આપવામાં આવેલી 'વ્યક્તિ' ની વ્યાખ્યા

પર વિચારણા કરી હતી. તારીખ ૨૩.૧૧.૧૯૯૮ ના પરિપત્ર દ્વારા, તમામ કલેક્ટરોને એવી સૂચનાઓ આપવામાં આવી હતી કે કંપનીઓને ખેતીની જમીનો તબદીલ કરવા માટે સદર અધિનિયમ હેઠળ પરવાનગી આપી શકાતી નથી કારણ કે તેઓ કુદરતી વ્યક્તિઓ નથી. તારીખ ૨૩.૧૧.૧૯૯૮ નો પરિપત્ર જારી કરવામાં આવ્યો હતો કારણ કે સરકારના ધ્યાને આવ્યું હતું કે ખાનગી કંપનીઓએ સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ હેઠળ પરવાનગી મેળવીને ખેતીના ઉપયોગ માટે ખેતીની જમીનો ખરીદી હતી અને બિન-ખેડૂતને ખેતીની જમીનની તબદીલી પર પ્રતિબંધ મૂકતી કલમ ૬૩ ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, સરકારે કંપનીઓ દ્વારા ખેતીની જમીનોની ખરીદી પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો અને તે મુજબ કાર્યવાહી કરવા કલેક્ટરોને સૂચનાઓ જારી કરી હતી.

૧૫. સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ખેડૂત ન હોય તેવી વ્યક્તિને ખેતીની જમીનની તબદીલી પર પ્રતિબંધ મૂકે છે. 'ખેડૂત' શબ્દ સદર અધિનિયમની કલમ ૨ ના પેટા-કલમ (૨) માં વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે, જેનો અર્થ એ છે કે જે વ્યક્તિ જાતે જમીન ખેડે છે તે ખેડૂત છે. 'જાતે ખેડવું' શબ્દસમૂહ પણ સદર અધિનિયમની કલમ ૨ ના પેટા-કલમ (૬) માં વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે, જે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"જાતે ખેડવું" એટલે પોતાના વતી જમીન ખેડવી-

(૧) પોતાની જાતે શ્રમ દ્વારા, અથવા

(૨) પોતાના કુટુંબના કોઈપણ સભ્યના શ્રમ દ્વારા, અથવા

(૩) પોતાના અથવા પોતાના કુટુંબના કોઈપણ સભ્યની અંગત દેખરેખ હેઠળ, ભાડે રાખેલા મજૂરો દ્વારા અથવા રોકડ કે વસ્તુના રૂપમાં પરંતુ પાકના હિસ્સામાં નહીં તેવા ચૂકવવાપાત્ર વેતન પરના નોકરો દ્વારા.

સદર અધિનિયમની કલમ ૨ ના પેટા-કલમ (૨) માં 'ખેડૂત' ની વ્યાખ્યાના સંદર્ભમાં, **પ્રથમિશ ફાર્મ્સ પ્રા. લિ. (ઉપર મુજબ)** ના કેસમાં કોર્ટે કલમ ૬૩ માં વપરાયેલા 'વ્યક્તિ' શબ્દના અર્થનું એવું અર્થઘટન કર્યું હતું કે તેમાં કંપનીનો સમાવેશ થતો નથી કારણ કે કંપની સદર અધિનિયમની કલમ ૨ ના પેટા-કલમ (૬) માં આપેલા "જાતે ખેડવું" શબ્દસમૂહના અર્થમાં આવતી નથી. તેના ચુકાદાના ફકરા-૮ માં, ઉપર પુનઃઉત્પાદિત કર્યા મુજબ, કોર્ટે અવલોકન કર્યું છે કે સદર અધિનિયમની કલમ ૨ ના પેટા-કલમ (૧૧) માં વ્યાખ્યાયિત 'વ્યક્તિ' શબ્દને સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં કાનૂની વ્યક્તિનો સમાવેશ કરવા માટે વિસ્તૃત અર્થઘટન કરવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં. આમ, 'વ્યક્તિ' શબ્દનું સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ના સંદર્ભમાં અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું હતું.

૧૬. 'વ્યક્તિ' ની વ્યાખ્યા સમાવેશી વ્યાખ્યા છે અને તેથી, જે સંદર્ભમાં તેનો ઉપયોગ થાય છે તે સંદર્ભમાં તેનો અર્થ વિસ્તૃત કરી શકાય છે. **રમણલાલ ભાઈલાલ પટેલ (ઉપર મુજબ)** ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ઠરાવ્યા મુજબ, 'વ્યક્તિ' શબ્દનો સામાન્ય અને લોકપ્રિય અર્થ વિશિષ્ટ વ્યક્તિગત મનુષ્ય છે, પરંતુ કાયદામાં, તેનો થોડો અલગ અર્થ છે અને જ્યાં સુધી

અન્યથા હેતુ ન હોય ત્યાં સુધી, તે માત્ર કુદરતી વ્યક્તિનો જ નહીં પરંતુ કાનૂની વ્યક્તિનો પણ સંદર્ભ આપે છે, એટલે કે અધિકારો અને ફરજો ધરાવવા માટે સક્ષમ એન્ટિટી અને વધુમાં ઠરાવ્યા મુજબ, જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટમાં આપવામાં આવેલી 'વ્યક્તિ' ની સમાવેશી વ્યાખ્યા તમામ ગુજરાત અધિનિયમોને લાગુ પડે છે જે મુજબ 'વ્યક્તિ' ની વ્યાખ્યામાં કુદરતી મનુષ્ય અને કંપનીઓ અને વ્યક્તિઓના મંડળ સહિત અધિકારો અને ફરજો ધરાવવા માટે સક્ષમ કાનૂની એન્ટિટીનો સમાવેશ થાય છે.

૧૭. એવું જણાય છે કે વિધાનમંડળે તેની વિવેકબુદ્ધિમાં સદર અધિનિયમમાં 'વ્યક્તિ' ની સમાવેશી વ્યાખ્યા આપી છે, કારણ કે સદર અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓમાં આવી જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે અને આમ સદર અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓમાં જે સંદર્ભમાં તેનો ઉપયોગ થયો છે તે સંદર્ભમાં તેને સમજવા માટે છોડી દેવામાં આવ્યું છે.

૧૮. સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ માં, 'વ્યક્તિ' શબ્દને 'જે ખેડૂત નથી' એવા વધારાના શબ્દો દ્વારા વિશેષિત કરવામાં આવ્યો છે. આવા શબ્દસમૂહના ઉપયોગ દ્વારા, વિધાનમંડળે એવું અભિવ્યક્ત કર્યું હોય તેમ જણાય છે કે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ના હેતુ માટે, 'વ્યક્તિ' નો અર્થ તેની વ્યાખ્યામાં આપેલા 'ખેડૂત' શબ્દના અર્થ પરથી મેળવવાનો છે, જેમાં કંપની અથવા કોઈપણ કાનૂની એન્ટિટી અને જે વ્યક્તિ જાતે જમીન ખેડતી નથી તેવી વ્યક્તિગત માનવનો પણ

સમાવેશ થશે નહીં. આમ સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ની યોજનામાં, **પ્રથમિશ ફાર્મ્સ પ્રા. લિ. (ઉપર મુજબ)** માં 'વ્યક્તિ' શબ્દનું એવું અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું હતું કે તેમાં કંપનીનો સમાવેશ થતો નથી.

૧૯. સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી ના પેટા-કલમ (૧) ના પ્રથમ ભાગમાં બે જગ્યાએ 'વ્યક્તિ' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. કલમ ૬૩એબી ના પેટા-કલમ (૧) ના પ્રથમ ભાગમાં વપરાયેલ 'વ્યક્તિ' શબ્દ પણ વિશેષિત છે અને તેની પાછળ 'જે ખેડૂત નથી' તેવો સમાન શબ્દસમૂહ આવે છે પરંતુ આવો શબ્દ "જ્યાં મામલતદારને **સુઓ મોટો** અથવા જમીનમાં હિત ધરાવતી કોઈપણ વ્યક્તિની અરજી પર એવું માનવાને કારણ હોય કે, કલમ ૬૩ ના પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (એ), (બી) અથવા (સી) ની જોગવાઈઓના ભંગમાં, ... ની તરફેણમાં જમીનની તબદીલી થઈ હતી" તેવા વાક્ય/શબ્દોની પહેલાં આવે છે. કંપની અથવા કોઈપણ કાયદેસર/કાનૂની વ્યક્તિ જે સદર અધિનિયમના હેતુ માટે ખેડૂત નથી અથવા વ્યક્તિગત મનુષ્ય જે ખેડૂત નથી, કારણ કે તેઓ જાતે જમીન ખેડતા નથી, કંપની અથવા જાતે જમીન ન ખેડતા વ્યક્તિગત મનુષ્યની તરફેણમાં જમીનની કોઈપણ તબદીલી સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ના ખંડ (એ), (બી), (સી) ના ભંગમાં છે. તેથી, કલમ ૬૩એબી ના હેતુ માટે, 'જે ખેડૂત નથી' શબ્દસમૂહમાં કંપની વગેરે જેવી કાનૂની વ્યક્તિ અને જમીન જાતે ન ખેડતા વ્યક્તિગત મનુષ્યનો સમાવેશ થાય છે, જે પરિણામે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી ના પ્રથમ ભાગમાં વપરાયેલા 'વ્યક્તિ' શબ્દમાં કાનૂની વ્યક્તિનો

સમાવેશ કરવાનો અર્થ આપશે. વિધાનમંડળનો ઈરાદો એવો રહ્યો જણાય છે કે ખેડૂત ન હોય તેવી વ્યક્તિની તરફેણમાં અમાન્ય વ્યવહાર થયા પછી, અમુક વ્યવહાર અથવા વ્યવહારો થયા હોય અને જે વ્યક્તિની તરફેણમાં છેલ્લો વ્યવહાર તારીખ ૩૦મી જૂન, ૨૦૧૫ ના રોજ અથવા તે પહેલાં કરવામાં આવ્યો હતો તે વ્યક્તિ ખેડૂત હોય, તો મામલતદાર પોતાની જાતે ખાતરી કરે કે છેલ્લો વ્યવહાર ખેડૂત હોય તેવી વ્યક્તિની તરફેણમાં હતો તેના આધારે આવા છેલ્લા વ્યવહારને માન્ય ગણી શકાય.

૨૦. સંદર્ભ એ છે કે જે કોઈ શબ્દ અથવા ફકરાના અર્થ પર પ્રકાશ ફેંકવા માટે તેની આગળ અને પાછળ આવે છે. તેથી, કોઈપણ અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દનો ઉપયોગ કયા સંદર્ભમાં કરવામાં આવ્યો છે તે જો સમજવું હોય, તો જ્યારે 'વ્યક્તિ' શબ્દની વ્યાખ્યા સમાવેશી હોય ત્યારે તેને અલગ કરીને વાંચી શકાય નહીં. એવું જણાય છે કે કલમ ૬૩એબી ના પેટા-કલમ (૧) ના પ્રથમ ભાગમાં અને બીજા ભાગમાં આવતો 'વ્યક્તિ' શબ્દ અલગ-અલગ સંદર્ભમાં વપરાય છે. કલમ ૬૩એબી ના પેટા-કલમ (૧) ના પ્રથમ ભાગમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દની આગળ અને પાછળ આવતા વાક્ય/શબ્દો અને શબ્દસમૂહ વિધાનમંડળના ઈરાદાને અમલમાં મૂકવા માટે છે અને તેથી તે સંદર્ભમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દનું અર્થઘટન કરવાનું અને સમજવાનું રહે છે.

૨૧. સદર અધિનિયમમાં કલમ ૬૩એબી દાખલ કરવા માટેના હેતુઓ અને કારણોનું કથન આ મુજબ વંચાય છે: "સંબંધિત જમીન અંગે અગાઉનો વ્યવહાર

અથવા વ્યવહારો અમાન્ય હતા તે હકીકત હોવા છતાં હાલમાં ખેડૂત તરીકે રહેલી વ્યક્તિના હિતોનું રક્ષણ કરવા માટે જોગવાઈ દાખલ કરવી પણ જરૂરી છે." વિધાનમંડળનો ઈરાદો તારીખ ૩૦.૬.૨૦૧૫ ના રોજ અથવા તે પહેલાં કરવામાં આવેલા છેલ્લા વ્યવહારને માન્ય રાખવાનો જણાય છે, જો તે ખેડૂતની તરફેણમાં હોય, જે જમીન અંગે અગાઉનો વ્યવહાર સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ના ખંડ (એ), (બી), (સી) ના ભંગમાં હતો અને આવો ઈરાદો કલમ ૬૩એબી ના પેટા-કલમ (૧) ના બીજા ભાગમાં 'ખેડૂત છે' શબ્દસમૂહ સાથે વપરાયેલા 'વ્યક્તિ' શબ્દ પરથી સારી રીતે જાણી શકાય છે. હેતુઓ અને કારણોના કથન દ્વારા, વિધાનમંડળે સ્પષ્ટ કર્યું છે કે સંબંધિત જમીન અંગે અગાઉનો વ્યવહાર અથવા વ્યવહારો અમાન્ય હતા તે હકીકત હોવા છતાં તે ખેડૂતના હિતનું રક્ષણ કરવાનો ઈરાદો ધરાવે છે. હેતુઓ અને કારણોના કથનમાં એવી કોઈ શરત પૂરી પાડવામાં આવી નથી કે જમીનો માટેના માત્ર તે જ અમાન્ય વ્યવહારો જે કુદરતી વ્યક્તિઓની તરફેણમાં હતા તેને માન્ય કરવામાં આવશે, જો ૩૦.૦૬.૨૦૧૫ પહેલાંના છેલ્લા વ્યવહારો ખેડૂતોની તરફેણમાં હોય. તેથી હેતુઓ અને કારણોના કથનમાં ઉલ્લેખિત અમાન્ય વ્યવહાર અથવા વ્યવહારોમાં કાનૂની વ્યક્તિની તરફેણના વ્યવહાર અથવા વ્યવહારોનો સમાવેશ થશે. વાદગ્રસ્ત સૂચનાઓએ હેતુઓ અને કારણોના કથનને પૂરક બનાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે અને તે દ્વારા સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી ઘડવા પાછળના વિધાનમંડળના ઈરાદાને નકારી કાઢ્યો છે. તેથી, કોર્ટનો એવો અભિપ્રાય છે કે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી ના પ્રથમ ભાગમાં વપરાયેલા 'વ્યક્તિ' શબ્દમાં કંપની વગેરે જેવી

કાનૂની વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય છે અને વાદગ્રસ્ત સૂચનાઓ દ્વારા 'વ્યક્તિ' શબ્દને આપવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવેલ મર્યાદિત અર્થ સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી ઘડવા પાછળના વિધાનમંડળના ઈરાદાથી વિરુદ્ધ છે.

૨૨. ઉપરોક્ત અભિપ્રાયને સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એડી ની જોગવાઈઓ દ્વારા સમર્થન મળે છે, જે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩ ના પેટા-કલમ (૧) ના ભંગમાં જમીનની તબદીલી માટે તબદીલી મેળવનારને દંડની જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૬૩એડી નીચે મુજબ વંચાય છે:-

> **૬૩એડી. કલમ ૬૩ ના પેટા-કલમ (૧) ની જોગવાઈઓના ભંગમાં જમીનની તબદીલી માટે તબદીલી મેળવનારને દંડ.- (૧)** કલમ ૮૪સી માં ગમે તે સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, જ્યાં મામલતદારને **સુઓ મોટો** અથવા કોઈપણ વ્યક્તિની અરજી પર એવું માનવાને કારણ હોય કે, કલમ ૬૩ ના પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (એ), (બી) અથવા (સી) ની જોગવાઈઓના ભંગમાં, ખેડૂત ન હોય તેવી વ્યક્તિની તરફેણમાં અથવા કોઈપણ સંસ્થાની તરફેણમાં જમીનની તબદીલી થઈ છે, તો મામલતદાર આવી વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાને નોટિસ જારી કરશે અને, સુનાવણીની તક આપ્યા પછી, જમીનની તબદીલી માન્ય છે કે નહીં તે નક્કી કરશે.
>
> (૨) જો મામલતદાર એવા નિર્ણય પર આવે કે આવી જમીનની તબદીલી માન્ય નથી તો તેઓ તે દ્વારા નીચે મુજબનો હુકમ પસાર કરશે,-

(૧) આવી વ્યક્તિ અથવા સંસ્થા કે જેની તરફેણમાં આવી જમીન કાયદેસર રીતે તબદીલ કરવામાં આવી નથી તેના પર આવી જમીનની પ્રવર્તમાન જંત્રીની રકમના ત્રણ ગણા દંડ લાદવો; અને

(૨) જે વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાની તરફેણમાં આવી જમીન કાયદેસર રીતે તબદીલ કરવામાં આવી નથી તેને આવા હુકમના એક મહિનાના સમયગાળામાં આવી તબદીલી પહેલાં તરત જ જે સ્થિતિમાં હતી તે સ્થિતિમાં અધિકારો અને હિતો સહિત જમીનને પુનઃસ્થાપિત કરવાનો નિર્દેશ આપવો.

૨૩. કલમ ૬૩ ના પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (એ), (બી) અથવા (સી) ના ભંગમાં થયેલા અમાન્ય વ્યવહારને જમીનની પ્રવર્તમાન જંત્રી કિંમતના ત્રણ ગણા દંડ લાદીને અને જે વ્યક્તિ અથવા સંસ્થાની તરફેણમાં આવી જમીન કાયદેસર રીતે તબદીલ કરવામાં આવી નથી તેને અમાન્ય તબદીલી થઈ તે પહેલાં તરત જ જે સ્થિતિમાં હતી તે સ્થિતિમાં અધિકારો અને હિતો સહિત જમીનને પુનઃસ્થાપિત કરવાનો નિર્દેશ આપીને તેનો નિકાલ કરવાનો ઈરાદો છે. જો 'વ્યક્તિ' શબ્દને માત્ર કુદરતી વ્યક્તિ/વ્યક્તિગત મનુષ્યનો સમાવેશ કરવા માટે વાંચવામાં અથવા અર્થઘટન કરવામાં આવે, તો જે કંપની અથવા કાનૂની સંસ્થાની તરફેણમાં કલમ ૬૩ ના પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (એ), (બી) અથવા (સી) ના ભંગમાં તબદીલી થઈ હોય તેની સામે પગલાં લેવાનું સંબંધિત સત્તાધિકારી માટે મુશ્કેલ બની શકે છે.

૨૪. ઓસ્વાલ ફેટ્સ એન્ડ ઓઈલ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ એડિશનલ કમિશનર (એડમિનિસ્ટ્રેશન), બરેલી ડિવિઝન, બરેલી અને અન્ય ના કેસમાં, જે **(૨૦૧૦)૪ એસસીસી ૭૨૮** માં રિપોર્ટ થયેલ છે, માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતે ફકરા-૩૦ થી ૩૯ માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું અને અવલોકન કર્યું છે:-

> ૩૦. હવે આપણે એ વિચારણા કરીશું કે શું કંપનીની તરફેણમાં ભૂમિધર દ્વારા જમીનની તબદીલીના કેસમાં કલમ ૧૫૪(૧) માં સમાવિષ્ટ નિયંત્રણ લાગુ પડતું નથી. આ સંદર્ભમાં, એ ધ્યાનમાં રાખવું મહત્વપૂર્ણ છે કે બંધારણના આમુખમાં સમાવિષ્ટ સામાજિક અને આર્થિક ન્યાયના ધ્યેયને પ્રાપ્ત કરવા માટે રાજ્ય વિધાનમંડળ દ્વારા સદર અધિનિયમ ઘડવામાં આવ્યો હતો. તે જમીનદારી પ્રથા નાબૂદીની જોગવાઈ કરે છે, જેમાં જમીન ખેડનાર અને રાજ્ય વચ્ચેના વચેટિયાઓનો સમાવેશ થાય છે અને તેમના અધિકારો, માલિકી હક અને હિતના સંપાદન માટે તેમજ જમીન ધારણ સંબંધી કાયદામાં સુધારો કરવા માટેની જોગવાઈ કરે છે.
>
> ૩૧. સદર અધિનિયમની કલમ ૧૫૪, ૧૬૬ અને ૧૬૭, જેમાં ભૂમિધર દ્વારા જમીનની તબદીલી પર નિયંત્રણ સમાવિષ્ટ છે અને તે નિયંત્રણના ઉલ્લંઘનમાં કરવામાં આવેલી તબદીલીના પરિણામો પણ નિર્દિષ્ટ કરે છે, તે નીચે મુજબ વંચાય છે:-
>
> "૧૫૪. ભૂમિધર દ્વારા તબદીલી પર નિયંત્રણ.- (૧) પેટા-કલમ (૨) માં પૂરી પાડવામાં આવેલ જોગવાઈ સિવાય, કોઈ પણ ભૂમિધરને કોઈપણ

વ્યક્તિને ચાના બગીચાઓ સિવાયની કોઈપણ જમીન વેચાણ અથવા બક્ષિસ દ્વારા તબદીલ કરવાનો અધિકાર રહેશે નહીં જ્યાં તબદીલી મેળવનાર, આવા વેચાણ અથવા બક્ષિસના પરિણામે, એવી જમીનનો હકદાર બનશે જે તેના કુટુંબ દ્વારા ધારણ કરાયેલ જમીન સાથે મળીને, ઉત્તર પ્રદેશમાં કુલ મળીને ૫.૦૫૮૬ હેક્ટર (૧૨.૫૦ એકર) કરતાં વધી જશે.

સ્પષ્ટીકરણ.- શંકા દૂર કરવા માટે આથી જાહેર કરવામાં આવે છે કે આ પેટા-કલમમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દમાં ૧૫મી જૂન, ૧૯૭૬ ના રોજ 'સહકારી મંડળી' નો સમાવેશ થાય છે અને સમાવેશ થયેલો માનવામાં આવશે:

પરંતુ જ્યાં તબદીલી મેળવનાર સહકારી મંડળી હોય, ત્યાં ધ ઉત્તર પ્રદેશ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૫ ની કલમ ૭૭ ની પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (એ) હેઠળ તેના સભ્યો દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલી તેના દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીનને તેના દ્વારા ધારણ કરાયેલ ૫.૦૫૮૬ હેક્ટર (૧૨.૫૦ એકર) જમીનની ગણતરીમાં ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે નહીં.

(૨) તત્કાલ અમલમાં હોય તેવા જમીન ધારણ સંબંધી અન્ય કોઈપણ કાયદાની જોગવાઈઓને આધીન, રાજ્ય સરકાર, સામાન્ય અથવા વિશેષ હુકમ દ્વારા, પેટા-કલમ (૧) માં નિયત કરેલી મર્યાદાથી વધુ તબદીલી માટે અધિકૃત કરી શકે છે જો તેનો એવો અભિપ્રાય હોય કે આવી તબદીલી નોંધાયેલ સહકારી મંડળી અથવા ધર્માદા હેતુ માટે સ્થપાયેલી સંસ્થાની

તરફેણમાં છે, જેની પાસે તેની જરૂરિયાત માટે પૂરતી જમીન નથી અથવા તે તબદીલી સામાન્ય જનતાના હિતમાં છે.

(૩) પેટા-કલમ (૧) હેઠળ નિયત કરેલી મર્યાદાથી વધુ જમીનની દરેક તબદીલી માટે રાજ્ય સરકારની પૂર્વ મંજૂરી આવશ્યક રહેશે:

પરંતુ જ્યાં આ પેટા-કલમ હેઠળ રાજ્ય સરકારની પૂર્વ મંજૂરી મેળવવામાં આવી ન હોય, ત્યાં રાજ્ય સરકાર અરજી પર નિયત કરવામાં આવે તે રીતે અને જમીનની કિંમતના પચીસ ટકા જેટલી રકમ દંડ તરીકે ચૂકવ્યેથી તે રીતે પાછળથી તેની મંજૂરી આપી શકે છે. જમીનની કિંમત સ્ટેમ્પ ડ્યુટી માટે કલેક્ટર દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે તેવી રહેશે.

વધુમાં પરંતુ જ્યાં રાજ્ય સરકારને સંતોષ થાય કે કોઈપણ તબદીલી જાહેર હિતમાં કરવામાં આવી છે, તો તે આ પેટા-કલમ હેઠળ દંડની ચુકવણીમાંથી આવા કોઈપણ તબદીલી મેળવનારને મુક્તિ આપી શકે છે.

સ્પષ્ટીકરણ.- આ કલમના હેતુઓ માટે, 'કુટુંબ' શબ્દનો અર્થ તબદીલી મેળવનાર, તેની પત્ની અથવા તેના પતિ (યથાપ્રસંગ) અને સગીર બાળકો થશે, અને જ્યાં તબદીલી મેળવનાર સગીર હોય ત્યાં તેના માતાપિતા પણ થશે.

૧૬૬. અધિનિયમના ઉલ્લંઘનમાં કરવામાં આવેલી તબદીલી રદબાતલ ગણાશે.- આ અધિનિયમની જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનમાં કરવામાં આવેલી દરેક તબદીલી રદબાતલ ગણાશે.

૧૬૭. રદબાતલ તબદીલીઓના પરિણામો.- (૧) કલમ ૧૬૬ ના આધારે રદબાતલ હોય તેવી દરેક તબદીલીના સંબંધમાં નીચે મુજબના પરિણામો આવશે, એટલે કે-

(એ) તબદીલીનો વિષય તબદીલીની તારીખથી તમામ બોજાઓમાંથી મુક્ત થઈને રાજ્ય સરકારમાં નિહિત થયેલો ગણાશે;

(બી) તબદીલીની તારીખે જમીન પર અસ્તિત્વમાં રહેલા વૃક્ષો, પાક અને કુવાઓ, સદર તારીખથી તમામ બોજાઓમાંથી મુક્ત થઈને રાજ્ય સરકારમાં નિહિત થયેલા ગણાશે;

(સી) તબદીલી મેળવનાર નિયત કરવામાં આવે તેવા સમયની અંદર આવી જમીન પર તબદીલીની તારીખે અસ્તિત્વમાં રહેલી અન્ય જંગમ મિલકત અથવા કોઈપણ સ્થાવર મિલકતની સામગ્રી હટાવી શકે છે.

(૨) જ્યાં પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈપણ જમીન અથવા અન્ય મિલકત રાજ્ય સરકારમાં નિહિત થઈ હોય, ત્યાં કલેક્ટર માટે આવી જમીન અથવા અન્ય મિલકત પર કબજો મેળવવો અને આવી જમીન અથવા મિલકત પર કબજો ધરાવતી કોઈપણ વ્યક્તિને તેમાંથી બેદખલ કરવાનો નિર્દેશ

આપવો કાયદેસર રહેશે. આવો કબજો લેવા અથવા આવા અનધિકૃત કબજેદારોને બેદખલ કરવાના હેતુઓ માટે, કલેક્ટર જરૂરી હોય તેવા બળનો ઉપયોગ કરી શકે છે અથવા કરાવી શકે છે."

૩૨. જમીનદારી પ્રથા નાબૂદી માટે કાયદો ઘડતી વખતે, વિધાનમંડળ જમીની વાસ્તવિકતાથી વાકેફ હતું કે ગરીબ ખેડૂતોના હિતનું રક્ષણ કરવા માટે રાજ્ય દ્વારા લેવામાં આવતા કલ્યાણકારી પગલાં હોવા છતાં, આર્થિક રીતે સમૃદ્ધ વર્ગના લોકો તેમને તેમના ભરણપોષણના એકમાત્ર સ્ત્રોત એટલે કે જમીનથી અલગ કરવા માટે સમજાવી શકે છે અથવા દબાણ કરી શકે છે. આ જ કારણ છે કે ભૂમિધર દ્વારા જમીનની તબદીલી પર સીલિંગ લાદવામાં આવી છે. કલમ ૧૫૪(૧), સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જાહેર કરે છે કે જો તબદીલી મેળવનારનું હોલ્ડિંગ ૧૨.૫૦ એકરથી વધુ થતું હોય તો કોઈ પણ ભૂમિધર વેચાણ અથવા બક્ષિસ દ્વારા કોઈપણ વ્યક્તિને ચાના બગીચાઓ સિવાયની કોઈપણ જમીન તબદીલ કરવા માટે હકદાર રહેશે નહીં (અગાઉ નિર્ધારિત મર્યાદા ૩૦ એકર હતી પરંતુ સુધારા દ્વારા તે ઘટાડીને ૧૨.૫૦ એકર કરવામાં આવી હતી). ૧૫મી જૂન, ૧૯૭૬ ના રોજ 'વ્યક્તિ' શબ્દમાં સહકારી મંડળીનો સમાવેશ થાય છે અને સમાવેશ થયેલો માનવામાં આવશે તે સ્પષ્ટ કરવા માટે ત્યારબાદ એક સ્પષ્ટીકરણ ઉમેરવામાં આવ્યું હતું. કલમ ૧૫૪(૧) નું પરંતુક નિર્ધારિત કરે છે કે જ્યાં તબદીલી મેળવનાર સહકારી મંડળી હોય, ત્યાં ધ ઉત્તર પ્રદેશ કો-

ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૫ ની કલમ ૭૭(૧)(એ) હેઠળ તેના સભ્યો દ્વારા એકત્રિત કરવામાં આવેલી તેના દ્વારા ધારણ કરાયેલી જમીનને ૧૨.૫૦ એકરની ગણતરી કરવાના હેતુ માટે ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે નહીં.

૩૩. કલમ ૧૫૪ ના પેટા-કલમ (૨) હેઠળ, રાજ્ય સરકારને પેટા-કલમ (૧) માં નિર્ધારિત મર્યાદાથી વધુ જમીનની તબદીલીને અધિકૃત કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે જો તેનો એવો અભિપ્રાય હોય કે આવી તબદીલી નોંધાયેલ સહકારી મંડળી અથવા ધર્માદા હેતુ માટે સ્થપાયેલી સંસ્થાની તરફેણમાં છે, જેની પાસે તેની જરૂરિયાત માટે પૂરતી જમીન નથી અથવા તે તબદીલી સામાન્ય જનતાના હિતમાં છે. પેટા-કલમ (૩) નો મૂળ ભાગ, જે ૨૦૦૫ માં કરવામાં આવેલા સુધારા દ્વારા ઉમેરવામાં આવ્યો હતો, તે નિર્ધારિત કરે છે કે પેટા-કલમ (૧) હેઠળ નિર્ધારિત મર્યાદાથી વધુ જમીનની દરેક તબદીલી માટે રાજ્ય સરકારની પૂર્વ મંજૂરી જરૂરી રહેશે. આ પેટા-કલમના પરંતુકના આધારે, રાજ્ય સરકારને દંડ તરીકે નિર્દિષ્ટ રકમની ચુકવણી પર પશ્ચાત્વર્તી (પોસ્ટ ફેક્ટો) મંજૂરી આપવાની સત્તા આપવામાં આવી છે.

૩૪. કલમ ૧૬૬ જાહેર કરે છે કે સદર અધિનિયમની જોગવાઈના ઉલ્લંઘનમાં કરવામાં આવેલી દરેક તબદીલી રદબાતલ રહેશે. આમાં દેખીતી રીતે કલમ ૧૫૪(૧) નો સમાવેશ થાય છે. કલમ ૧૬૭ રદબાતલ

તબદીલીઓના પરિણામો દર્શાવે છે. કલમ ૧૬૭(૧) નો ખંડ (એ) નિર્ધારિત કરે છે કે જે તબદીલી કલમ ૧૬૬ ના આધારે રદબાતલ છે, તે તબદીલીનો વિષય તબદીલીની તારીખથી રાજ્ય સરકારમાં નિહિત થયેલો ગણાશે. કલમ ૧૬૭(૨) ની શરતો મુજબ, કલેક્ટર પેટા-કલમ (૧) હેઠળ રાજ્ય સરકારમાં નિહિત થયેલી કોઈપણ જમીન અથવા અન્ય મિલકતનો કબજો લેવા માટે હકદાર છે અને આવી જમીન અથવા મિલકત પર કબજો ધરાવતી કોઈપણ વ્યક્તિને બેદખલ કરવાનો નિર્દેશ પણ આપી શકે છે.

૩૫. શ્રી મનોજ સ્વરૂપની એવી દલીલ કે કંપની સદર અધિનિયમની કલમ ૧૫૪(૧) ના અર્થમાં 'વ્યક્તિ' નથી અને તેથી, તેમાં સમાવિષ્ટ નિયંત્રણ કંપનીની તરફેણમાં જમીનની તબદીલી માટે લાગુ પડતું નથી, તે ગુણદોષ વગરની છે. સદર અધિનિયમમાં 'વ્યક્તિ' શબ્દ વ્યાખ્યાયિત ન હોવાથી, ધ ઉત્તર પ્રદેશ જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટ, ૧૯૦૪ માં તે શબ્દની વ્યાખ્યાનો ઉપયોગી સંદર્ભ લઈ શકાય છે. સદર અધિનિયમની કલમ ૩ અને ૪(૩૩) નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૩. અન્ય કાયદાઓ માટે અધિનિયમનો અમલ. - (૧) આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ આ અધિનિયમને અને તમામ ઉત્તર પ્રદેશ અધિનિયમોને લાગુ પડશે, પછી ભલે તે આ અધિનિયમના પ્રારંભ પહેલાં કે પછી ઘડવામાં આવ્યા હોય.

(૨) કોઈપણ કાયદા અથવા વૈધાનિક દસ્તાવેજને લાગુ કરવામાં આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ કાયદા અથવા દસ્તાવેજના સંદર્ભની કોઈપણ વિપરીત આવશ્યકતાઓને આધીન રહેશે જેનું અર્થઘટન કરવાનું છે.

૪. વ્યાખ્યાઓ. - તમામ ઉત્તર પ્રદેશ અધિનિયમોમાં, સિવાય કે વિષય અથવા સંદર્ભમાં કંઈક વિસંગત હોય, -

xxxx xxxx xxxx

(૩૩) "વ્યક્તિ" માં કોઈપણ કંપની અથવા મંડળ અથવા વ્યક્તિઓના જૂથનો સમાવેશ થશે, પછી ભલે તે નિગમિત હોય કે ન હોય;

૩૬. ઉપર પુનઃઉત્પાદિત કરેલ કલમ ૩(૧) નું વાંચન સ્પષ્ટ કરે છે કે યુ.પી. જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ તમામ ઉત્તર પ્રદેશ અધિનિયમોને લાગુ પડે છે જેમાં આપણે જે અધિનિયમ સાથે સંબંધિત છીએ તેનો પણ સમાવેશ થાય છે. તેને અલગ રીતે કહીએ તો, જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટની કલમ ૩(૧) ના આધારે, કલમ ૪(૩૩) માં સમાવિષ્ટ 'વ્યક્તિ' શબ્દની વ્યાખ્યા સદર અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ માનવામાં આવશે અને વિદ્વાન વકીલ દ્વારા સૂચવ્યા મુજબ તેને સંકુચિત અર્થ આપી શકાય નહીં. તેના બદલે, યુ.પી. જનરલ ક્લોઝીસ એક્ટની કલમ ૪(૩૩) માં સમાવિષ્ટ વ્યાખ્યાને ધ્યાનમાં લેતાં, કલમ ૧૫૪(૧) માં આવતા 'વ્યક્તિ' શબ્દમાં કોઈપણ કંપની અથવા મંડળ અથવા

વ્યક્તિઓના જૂથનો સમાવેશ થશે, પછી ભલે તે નિગમિત હોય કે ન હોય. અમારો આ અભિપ્રાય કલમ ૧૫૪(૧) માં ઉમેરાયેલા સ્પષ્ટીકરણની ભાષાથી વધુ મજબૂત બને છે જેના દ્વારા એવું જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે 'વ્યક્તિ' શબ્દપ્રયોગમાં સહકારી મંડળીનો સમાવેશ થશે. કાયદાના મુખ્ય ભાગમાં આવતા શબ્દો અથવા શબ્દસમૂહોના અર્થને વિસ્તૃત કરવા માટે અર્થઘટન કલમોમાં સામાન્ય રીતે 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે અને જ્યારે તેનો ઉપયોગ આ રીતે કરવામાં આવે છે ત્યારે તે શબ્દો અથવા શબ્દસમૂહોનો અર્થ માત્ર એવી બાબતોને સમાવતી તરીકે કરવો જોઈએ નહીં કે જે તેઓ તેમના કુદરતી મહત્વ અનુસાર દર્શાવે છે, પરંતુ તે બાબતોને પણ સમાવતી તરીકે કરવો જોઈએ કે જે અર્થઘટન કલમ જાહેર કરે છે કે તેમાં તેનો સમાવેશ થશે. 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દ અન્ય અર્થઘટનને પણ પાત્ર છે, જે અનિવાર્ય બની શકે છે, જો અધિનિયમનો સંદર્ભ એ દર્શાવવા માટે પૂરતો હોય કે તેનો ઉપયોગ ફક્ત વપરાયેલા શબ્દો અથવા અભિવ્યક્તિઓના કુદરતી મહત્વને ઉમેરવાના હેતુ માટે કરવામાં આવ્યો ન હતો. તે 'એટલે કે અને સમાવેશ થાય છે' ની સમકક્ષ હોઈ શકે છે અને તે કિસ્સામાં તે અર્થની સંપૂર્ણ સમજૂતી આપી શકે છે જે અધિનિયમના હેતુઓ માટે અચૂકપણે તે શબ્દો અથવા અભિવ્યક્તિઓ સાથે જોડાયેલી હોવી જોઈએ. - ડિલવર્થ વિ. કમિશનર ઓફ સ્ટેમ્પ્સ.

૩૭. એઆઈઆર ૧૯૬૦ એસસી ૬૧૦ માં સ્ટેટ ઓફ બોમ્બે અને અન્ય વિ. હોસ્પિટલ મઝદૂર સભા અને અન્ય માં ગજેન્દ્રગડકર, જે. એ અવલોકન કર્યું હતું:
"તે સ્પષ્ટ છે કે સમાવેશી વ્યાખ્યામાં વપરાયેલા શબ્દો વિસ્તરણ દર્શાવે છે અને તેને કોઈપણ અર્થમાં મર્યાદિત ગણી શકાય નહીં. જ્યાં આપણે સમાવેશી વ્યાખ્યા સાથે કામ કરી રહ્યા છીએ, ત્યાં વ્યાપક અર્થ ધરાવતા શબ્દો પર પ્રતિબંધિત અર્થઘટન મૂકવું અયોગ્ય રહેશે.

૩૮. (૧૯૭૧) ૩ એસસીસી ૫૫૦ માં સીઆઇટી, એ.પી. વિ. તાજમહેલ હોટેલ, સિકંદરાબાદ માં, આ કોર્ટે ઈન્કમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૨૨ ની કલમ ૧૦(૨)(વીઆઇ-બી) માં વપરાયેલા 'પ્લાન્ટ' શબ્દનું અર્થઘટન કર્યું હતું. કોર્ટ વતી બોલતા, ગ્રોવર, જે. એ અવલોકન કર્યું હતું:
"પુસ્તકોનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે તે હકીકત જ દર્શાવે છે કે 'પ્લાન્ટ' ને આપવાનો હેતુ ધરાવતો અર્થ વ્યાપક છે. કાયદાના મુખ્ય ભાગમાં આવતા શબ્દો અથવા શબ્દસમૂહોના અર્થને વિસ્તૃત કરવા માટે અર્થઘટન કલમોમાં 'સમાવેશ થાય છે' શબ્દનો વારંવાર ઉપયોગ થાય છે. જ્યારે તેનો ઉપયોગ આ રીતે કરવામાં આવે છે ત્યારે આ શબ્દો અને શબ્દસમૂહોનો અર્થ માત્ર એવી બાબતોને સમાવતી તરીકે કરવો જોઈએ નહીં કે જે તેઓ તેમના સ્વભાવ અને મહત્વ અનુસાર દર્શાવે છે પરંતુ તે

બાબતોને પણ સમાવતી તરીકે કરવો જોઈએ કે જે અર્થઘટન કલમ જાહેર કરે છે કે તેમાં તેનો સમાવેશ થશે."

૩૯. વધુમાં, જો કલમ ૧૫૪(૧) માં વપરાયેલા 'વ્યક્તિ' શબ્દનું કાયદાના ઉદ્દેશ્યને ધ્યાનમાં રાખીને અને પ્રાસંગિક અર્થઘટનના નિયમને લાગુ કરીને અર્થઘટન કરવામાં આવે, જેની ઉપયોગિતા પોપટલાલ શાહ વિ. સ્ટેટ ઓફ મદ્રાસ (એઆઈઆર પેરા ૭), એસ.કે. ગુપ્તા વિ. કે.પી. જૈન (એસસીસી પેરા ૨૫), આરબીઆઇ વિ. પીઅરલેસ જનરલ ફાઇનાન્સ એન્ડ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની લિ. (એસસીસી પેરા ૩૩) અને સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા વિ. સ્ટેટ ઓફ કેરળ (એસસીસી પેરા ૯૮) માં માન્ય કરવામાં આવી છે, તો તે સ્પષ્ટ થાય છે કે તેમાં મનુષ્ય અને વ્યક્તિઓના જૂથનો સમાવેશ થશે જે કાનૂની અથવા બિન-કાનૂની દરજ્જો ધરાવી શકે છે.

૨૫. ઉપરોક્ત બાબતોના પ્રકાશમાં અને ઉપર જણાવેલ કારણોસર, કોર્ટને જણાય છે કે વાદગ્રસ્ત સૂચનાઓએ સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી ની વૈધાનિક જોગવાઈઓ પર તરાપ મારી છે અને તેથી તે અલ્ટ્રા વાયર્સ (સત્તા બહારની) છે અને તેથી તેને રદબાતલ કરવી જરૂરી છે. તે મુજબ તેને રદબાતલ કરવામાં આવે છે. કલેક્ટરે હવે વાદગ્રસ્ત સૂચનાઓને અવગણીને એન.એ. પરવાનગીઓ માટેની અરજદારોની અરજીઓ પર નિર્ણય લેવાનો રહેશે. જો કે, વાદગ્રસ્ત સૂચનાઓને રદ કરવાથી અરજદારો આપમેળે એન.એ. પરવાનગી મેળવવા માટે હકદાર બનશે નહીં. એન.એ. પરવાનગીઓ માટેની અરજીઓ પર

નિર્ણય કરતી વખતે સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી હેઠળ વેચાણ વ્યવહારોની માન્યતા માટેના હુકમની અસરોને તેમાં જણાવેલ હેતુના સંદર્ભમાં ધ્યાનમાં લેવાનું કલેક્ટર અથવા સંબંધિત સત્તાધિકારી પર મુક્ત રાખવામાં આવે છે. પ્રથમ પાંચ પિટિશનોના અરજદારોના કિસ્સામાં, મામલતદારે હજુ નિર્ણય લેવાનો બાકી હોવાથી, મામલતદાર સદર અધિનિયમની કલમ ૬૩એબી ની જોગવાઈઓ અનુસાર નિર્ણય લેવા આગળ વધી શકે છે અને ત્યારબાદ કલેક્ટરે પ્રથમ પાંચ પિટિશનોના અરજદારોની એન.એ. પરવાનગી માટેની અરજીઓ પર નિર્ણય લેવાનો રહેશે. આમ પિટિશનોનો આખરી નિકાલ કરવામાં આવે છે.

સહી/-

(સી.એલ. સોની, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

==

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.